

GELOOFSVRAGEN

Vraag het aan Theo

Hans GEYBELS

- Eerste christenen gebruikten symbolen
- Alleen Concilie van Trente sprak zich uit over beelden

Het Bijbelse beeldenverbod bestaat ontegensprekelijk. In het boek Exodus lezen we als tweede gebod: „Maak geen godenbeelden, geen enkele afbeelding van iets dat in de hemel hierboven is. Kniel voor zulke beelden niet neer, vereer ze niet” (Exodus 20, 4). Het christendom is echter geen kopie van het jodendom. Het kwam tot bloei in de hellenistische cultuur. Grieken en Romeinen hadden wel de gewoonte hun goden af te beelden.

Met die beeldcultuur sprongen christenen aanvankelijk heel behoedzaam om. Tot de vierde eeuw gebruikten ze slechts symbolen. Het oudste is de vis, andere zijn de pauw en de goede herder – allemaal symbolen voor Christus. Wie keek, zag dus niet zozeer het beeld van een herder, maar Christus. Pas in de vierde eeuw duikt het teken van het kruis op. Voordien werd het kruis nog te veel beschouwd als een martelpaal.

Het beeldverbod werd dus omzeild door symbolen. Al vrij vroeg ging men ook Jezus Christus zelf afbeelden. De oudste Christus- iconen zijn geïnspireerd op Egyptische portretten. Aanvankelijk was er niets tegen het gebruik van afbeeldingen. Gelovigen maakten wel degelijk het onderscheid tussen de afgebeelde persoon en het voorwerp.

In 730 echter ontstond in het Nabije Oosten een eerste beweging tegen het gebruik van beelden, het iconoclasme, vanuit de angst voor misbruik van verering van idolen. Die eerste beweging beriep zich op het oudtestamentische beeldenverbod, maar haalde het niet. In de negende eeuw stak een tweede tegenbeweging de kop op en in de zestiende eeuw volgde, met de Beeldenstorm in het Westen, een derde golf, toen protestanten alle beelden en schilderijen weghaalden uit kerkegebouwen.

De achilleshiel van de katholieke beeldencultus is wie of wat wordt vereerd. Theologen zeggen dat niet de beelden worden vereerd, maar diegene die wordt afgebeeld. Alle objecten – beeld of schilderwerk – worden aldus herleid van doel tot middel.

Hoe valt het Bijbelse beeldenverbod te rijmen met de beeldencultus in de katholieke Kerk? Waarom maakte de liturgievernieuwing van Vaticanum II geen schoon schip met beelden?

Protestanten beroepen zich op het feit dat je God niet kunt of mag uitbeelden. Van daaruit zetten zij zich tegen het gebruik van beelden. In het katholicisme beseffen we dat natuurlijk ook. Zo is er in de geloofstaal het analogische spreken over God als bijvoorbeeld een rots of een burch. We weten goed genoeg dat dit een bepaalde manier van uitdrukken is. Hetzelfde geldt voor beelden. Het beeld van God de Vader boven een altaar is maar een wijze van uitdrukken.

Niet het beeld, maar de afgebeelde persoon mag worden vereerd

Anders dan soms gedacht, reageerde het Tweede Vaticaans Concilie niet tegen het gebruik van beelden op zich. De praktijk van het plaatsen van beelden in een kerkgebouw bleef behouden, maar wel werd een aantal wan-toestanden gecorrigeerd.

Het enige concilie dat het uitgebreid had over beelden was dat van Trente (1545-1563) en wel in zijn laatste sessie. De richtlij-

nen terzake zijn eigenlijk heel algemeen. Het conciliedecreet herhaalde de traditie dat alleen de vereerde persoon en niet het beeld zelf mocht worden vereerd.

Het was iemand van bij ons, Johannes Molanus (Latijn voor Jan Vermeulen, 1533-1585), die een handboek uitgaf dat in de zeventiende eeuw bijzonder populair was. Trouw aan de Schrift stond voorop. Molanus gaf ook gedetailleerd weer hoe bepaalde personen moesten worden uitgebeeld. Het kerstkind mocht bijvoorbeeld nooit naakt worden getoond. Sint-Jozef moest een viriele man zijn, geen bejaarde zwakkeling. Tijdens de Contrareformatie werd de beeldcultuur, vooral via de verspreiding van bidprentjes, een doeltreffend middel in de verspreiding van het katholieke geloof. Zo werd het ook gezien: als een hulpmiddel.

Theoloog en historicus Hans Geybels is gastdocent aan de K.U.Leuven en actief in de media. Nieuwe vragen of opmerkingen zijn welkom bij *Kerk & Leven, Vraag het aan Theo*, Halewijnlaan 92, 2050 Antwerpen of via geloofsvragen@kerknet.be.

Jezuïet Haers leidt UCSIA

Jezuïet Jacques Haers volgt Christiane Timmerman op als algemeen directeur van het Universitair Centrum Sint-Ignatius Antwerpen (UCSIA). Haers blijft deeltijds verbonden aan de faculteit theologie van de K.U.Leuven. UCSIA werd in 2003 opgericht om in de schoot van de toen opgerichte pluralistische Universiteit Antwerpen de traditie van de vroegere jezuïeteninstelling UFSIA voort te zetten. Het centrum wil een internationaal multidisciplinair academisch forum zijn dat onderzoeksresultaten over maatschappelijk relevante thema's uitwisselt. Timmerman gaat het Centrum voor Migratie en Interculturele Studies van de Universiteit Antwerpen leiden.

Kopten vluchten weg uit Egypte

Volgens Naguib Gabriel van de Egyptische Vereniging voor Mensenrechten ontvluchtten sinds de val van president Moubarak al honderdduizend Koptische christenen Egypte door het geweld en de intimidatie door islamitische fundamentalisten. Hij vreest dat dit aantal nog vóór het einde van het jaar zal oplopen tot 250.000. Vooral jonge, gediplomeerde Kopten zoeken hun heil elders. De voorbije tien jaar verliet al een derde van de Koptische bevolking het land van de farao's. Die exodus gaat volgens Gabriel ook ten koste van de economie." (IVH)

Ontsluitende zorg

Dominiek Lootens (red.)

Pastorale zorg situeert zich binnen de context van gezondheids- en welzijnsvoorzieningen. Van pastores wordt vandaag verwacht dat zij als professional beschikken over goed ontwikkelde kennis en vaardigheden. De pastor is een deskundige tussen andere professionelen. Hij moet 'present' zijn, maar ook beleid en structuren kritisch bevragen en beïnvloeden. Dat vraagt vakbekwaamheid en professionalisering.

Dit boekje geeft pastores de kans om inzicht te krijgen in deze veranderingen en om na te denken over de betekenis, de inhoud en de maatschappelijke waarde van het pastorale beroep.

20 x 20 cm • 96 blz. • 15 euro • code 373

www.halewijn.info

Hoe bestellen?

- Bereken de totale prijs van uw bestelling en schrijf dit bedrag over op rekeningnummer (BE61.)220-0971727-17 van Uitgeverij Halewijn.
 - Vermeld bij mededeling duidelijk de code van het boek + aantal exemplaren.
 - De post levert uw bestelling veilig bij u thuis. Het leveringsadres is het adres van de opdrachtgever.
- De boeken zijn ook verkrijgbaar bij de betere boekhandel en de liturgische centra.

Uw naam- en adresgegevens worden opgenomen in het bestand van de N.V. Uitgeverij Halewijn, Halewijnlaan 92, 2050 Antwerpen. U hebt recht tot toegang en verbetering van die gegevens. Uw gegevens worden niet aan derden doorgegeven.